

Vittorio POSSENTI, *Il principio-persona*, Roma: Armando 2006, ss. 255.

We współczesnym personalizmie często poddaje się krytyce metafizyczne podstawy koncepcji osoby ludzkiej. Takie podejście reprezentował ks. Józef Tischner, który krytyczną oceną założeń tomistycznej metafizyki i personalizmu uzasadniał potrzebę pokonania substancjalnej koncepcji osoby na rzecz relacyjnej i dialogalnej. Z tego punktu widzenia najważniejsze okazują się szkoły i kierunki myśli personalistycznej oparte na filozofii fenomenologicznej i filozofii dialogu. Do tych dwóch nurtów personalizmu nawiązuje wielu przedstawicieli personalizmu teologicznego i filozoficznego. Najpierw jest to personalizm relacyjny w nurcie fenomenologii, której przedstawicielem jest Hedwig Conrad-Martius oraz Edith Stein. Jeszcze bardziej wyraziście mamy nawiązanie do personalizmu dialogowego, skoncentrowanego szczególnie na filozofii dialogu Martina Bubera. Obecność idei dialogu w współczesnym personalizmie jest niepodważalna i wyraźnie inspiruje osobowo-dialogowy charakter personalistycznych nurtów w teologii i filozofii. Na tym tle ukazuje się treść personalistycznej myśli, którą reprezentuje włoski filozof Vittorio Possenti.

Jego myśl personalistyczna odstawia koncepcję osoby stanowiącej na drodze dialogowo-relacyjnej ontologii. W swej publikacji złożonej z 3 części: 1/ metafizyka osoby, 2/ filozofia osoby a bioetyka oraz 3/ personalizm w relacji do idei pokoju i demokracji – autor lansuje ontologiczną koncepcję osoby czy też, krótko mówiąc, personalizm ontologiczny. Czyni to pod kątem zastosowań etycznych idei osoby jako zasady ontologicznej dla regulacji ludzkich aktów moralnych (*agere sequitur esse*).

W pierwszej części przedstawia pojęcie osoby w odniesieniu do doktryny bytu. Czyni to zarówno w kontekście nowożytnego antropocentryzmu, jak i współczesnych teorii bytu. Dokonuje tu interesującego przeglądu idei personalistycznych na przestrzeni całej historii myśli filozoficznej, pokazując ich stałe napięcie między substancjalnością i relacyjnością. Następnie dokonał cennej syntezy personalizmu ontologicznego w kontekście świadomości psychologicznej i moralnej, wspólnoty i komunikacji, miłości i wewnętrznej dynamiki bycia. Przedstawiony personalizm został wypracowany w kontekście trynitarnym i chrystologicznym jako doskonałe potwierdzenie tego, że ma on korzenie teologiczne i nie powinien się od nich nigdy odrywać. W ten sposób Possenti pokazał, że personalizm teologiczny wnosi w kulturę ludzką głębokie spojrzenie na osobę i jej egzystencjalną wartość. Ukazał niezwykle kompetentnie przewagę personalizmu teologicznego nad personalizmem świeckim w interpretacji sensu ludzkiej kondycji.

W drugiej części Possenti przedstawił interesujący sposób podejścia od strony personalizmu do bioetyki jako dziedziny racjonalnego namysłu nad treścią biotechnologicznych działań u po-

czątków ludzkiego życia. Wychodząc od zagadnień antropologicznych oraz ich naturalistycznych interpretacji Possenti przeciwstawił im personalistyczną wartość ludzkiego życia embrionalnego. Podejmując kwestię tzw. ontogenezy, postawił istotny problem statusu metafizycznego, etycznego i prawnego ludzkiego embrionu. Uczynił to w oparciu o ontologię embrionu jako naturalny fenomen życia oraz indywidualny status organizmu, powiązany z ideą duszy i osoby. W tym kontekście podważył sens działań biomedycznych, które nie uwzględniają indywidualnego statusu ludzkiego embrionu i pretendują do nieograniczonego dysponowania jego życiem. Wreszcie, podejmuje niezwykle ciekawą refleksję na temat przyszłości ludzkiej natury poddanej biotechnologicznym przemianom. Bierze za punkt odniesienia publikacje Jürgena Habermasa (*Przyszłość natury ludzkiej*, Warszawa: Scholar 2003) i Francisa Fukuyamy (*Koniec człowieka*, Kraków: Znak 2004). Perspektywa genetycznej zmiany ludzkiej natury otwiera możliwość świata post-ludzkiego, w którym zostaje wyeliminowana normatywność obrazu człowieka i gatunku *homo sapiens*, jaką odziedziczyła ludzkość. Normatywność ta jest w gruncie rzeczy normatywnością osoby ludzkiej, która jest absolutnie nienaruszalna, a jej godność bezwarunkowo nietykalna.

W trzeciej części Possenti podejmuje problemy etyczne przemocy społecznej oraz wojny, w tym także wojny sprawiedliwej. Czyni to w oparciu o zasady personalizmu, zasady *nonviolence*, a następnie współczesnych praw globalizacji politycznej, tendencji federacyjnych i relatywizacji suwerenności. Po tej linii rozważa także problemy demokracji, zwłaszcza w jej stosunku do religijnego i kulturowego fundamentalizmu. Interesująco ujmuje relację między personalizmem, indywidualizmem i pokoleniowymi więziami społecznymi. Podejmuje także próbę oceny różnych wersji demokracji oraz sposobów uzasadnienia lansowanych paradygmatów. Osobnym tematem jest wreszcie kwestia demokracji i praw człowieka na gruncie islamu. Formą podsumowania omawianych zagadnień jest *Epilog*, w którym Autor wraca do zagadnień bioetyki i życia społecznego w perspektywie personalistycznej, a dokładniej biorąc idei osoby jako zasady działania etycznego.

Lektura tej książki nasuwa dwa zasadnicze pytania: w jaki sposób Possenti rozumie personalizm ontologiczny oraz jak wprowadza ideę osoby jako zasady działania. W odpowiedzi na pierwszą kwestię należy zauważyć, że Possenti pojmuje personalizm ontologiczny w oparciu o koncepcję, jaką na gruncie filozofii włoskiej wypracował Luigi Pareyson. Nawiązuje ona do klasycznej formuły: *agere sequitur esse*, w której wydobywa element podmiotowej zdolności do działania na miarę osoby, a więc zdolności do rozumnych i wolnych aktów ludzkich. W odpowiedzi na drugą kwestię trzeba podkreślić, że Possenti pojmuje osobę jako miarę działań etycznych i zasadę regulowania wszelkiej praktyki w zakresie biomedycyny lub polityki społecznej. Jako *zasada* działania, osoba ludzka pozostaje zawsze nienaruszalna w swej integralności i nietykalna w swej godności. Osobowy status człowieka dyktuje sposób uzasadniania norm tak w bioetyce, jak i w etyce życia społecznego.

Ks. Stanisław WARZESZAK